

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาของปัญหา

นนทบุรี เป็นชุมชนเก่าแก่ มีประวัติศาสตร์ความเป็นมาตั้งแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยา มีวิวัฒนาการความเป็นเมืองที่น่าสนใจมาก ด้วยเหตุที่นนทบุรีมีทำเลที่ตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยา ไม่ไกลจากอ่าวไทย และกรุงศรีอยุธยาเท่าใดนัก การเดินเรือแพเข้าออกพระนครทั้งของชาวไทยและชาวต่างชาติ เพื่อการค้าต่อและค้าขาย ทำให้นนทบุรีได้รับประโยชน์จากการเป็นเมืองผ่านหรือจุดแวะพักของเรือแพเหล่านั้น ตลาดแก้ว ตลาดขวัญเป็นชื่อชุมชนสำคัญของนนทบุรี ที่ได้รับการบันทึกไว้ในจดหมายเหตุหลายฉบับ รวมทั้งเคยเป็นดินแดนที่มีความสำคัญทางยุทธศาสตร์ในการรบกับพม่ามาก่อนด้วย อย่างไรก็ตามบทบาทของนนทบุรีไม่ได้ก้าวไปข้างหน้าเท่าที่ควร การเติบโตของเมืองกลับเป็นไปอย่างช้าๆ เมื่อพิจารณาในแง่การรัฐศาสตร์ นนทบุรีก็มิได้ถูกกำหนดให้มีความสำคัญแต่อย่างใด คือมีฐานะเป็นเพียงเมืองขึ้นศรีนครินทรราชธานีเท่านั้น ล่วงมาถึงสมัยรัตนโกสินทร์ เมืองหลวงได้ถูกย้ายมาอยู่ที่บางกอกหรือกรุงเทพฯ นนทบุรีซึ่งเคยเป็นทางผ่านไปสู่มืองหลวงจึงได้เปลี่ยนบทบาทของตนไปนับแต่บัดนั้น รวมไปถึงการคมนาคมขนส่งทางแม่น้ำเจ้าพระยาก็เริ่มลดความสำคัญลง นนทบุรีจึงเป็นเมืองที่ถูกกลืนมาโดยตลอด โดยเฉพาะตลาดแก้ว ซึ่งเคยมีความสำคัญคู่เคียงมากับตลาดขวัญได้เลือนลางหายไปพร้อมกันด้วย

การย้ายที่ตั้งของศูนย์กลางการบริหาร การปกครองและการเปลี่ยนแปลงขอบเขตการปกครองต่อหลายครั้ง กลับยิ่งทำให้การพัฒนาจังหวัดนนทบุรีเกิดความชะงักงัน ทั้งๆ ที่นนทบุรีเป็นจังหวัดที่อยู่ติดต่อกับและใกล้ชิดกับกรุงเทพฯ ซึ่งเป็นเมืองหลวงมากที่สุด

ความไม่แน่นอนของนโยบายและแผนพัฒนาอันเกี่ยวเนื่องกับจังหวัดนนทบุรี ประกอบกับการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางสังคมและเศรษฐกิจ ตลอดจนสภาพทางภูมิศาสตร์และการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินเป็นปัจจัยผลักดันให้นนทบุรีแบ่งพื้นที่ออกเป็น 2 ภาคอย่างเด่นชัด คือภาคเมือง (Urban Region) และภาคชนบท (Rural Region) ภาคเมือง หมายถึงพื้นที่ฝั่งตะวันออก ส่วนภาคชนบท หมายถึงพื้นที่ฝั่งตะวันตก พื้นที่สองฝั่งมีความแตกต่างกันอย่างมาก ไม่ว่าจะเป็นการพิจารณาในด้านกายภาพ หรือการใช้ที่ดิน ด้านประชากร สังคมหรือด้านเศรษฐกิจก็ตาม

ในการวางแผนพัฒนาจังหวัดนนทบุรีเท่าที่ผ่านมา จะให้ความสำคัญต่อการพัฒนาภาคชนบทมากกว่าภาคเมือง ในขณะที่ภาคเมืองถูกผนวกเข้าไว้กับฝั่งกรุงเทพมหานครและปริมณฑล ทั้งที่ภาคเมือง

ไม่ได้รับงบประมาณการพัฒนาเท่าใดนัก แต่กลับปรากฏว่ามีความเจริญเติบโตและมีบทบาททางเศรษฐกิจมากกว่า
ทั้งนี้อาจจะเป็นเพราะภาคเมืองมีความใกล้ชิดกับกรุงเทพฯ อิทธิพลจากกรุงเทพฯ จึงแผ่ขยายตัวเข้ามาอย่าง
ต่อเนื่อง อย่างไรก็ตามการขยายตัวของภาคเมืองหรือชุมชนเมืองนนทบุรีเป็นไปอย่างรวดเร็วมาก โดยเฉพาะ
ในช่วง 10 ปี คือนับจากปี 2516 เป็นต้นมา การขยายตัวของเมืองนนทบุรีส่วนใหญ่เป็นการขยายตัวพื้นที่ด้าน
ที่พิกอากัย ส่วนการขยายตัวด้านอุตสาหกรรมและพาณิชยกรรมยังไม่เด่นนัก เมื่อเทียบกับจังหวัดในปริมณฑล
อื่นๆ ดังนั้นการขยายตัวของชุมชนเมือง ซึ่งในที่นี้ คือเทศบาลเมืองนนทบุรี จึงเป็นปัญหาสำคัญและมีความ-
แตกต่างจากเมืองอื่นๆ ด้วยเหตุผล คือ

1. ชุมชนเมืองนนทบุรี เป็นชุมชนเก่าแก่ มีประวัติศาสตร์ความเป็นมาโดยเฉพาะ
2. ชุมชนเมืองนนทบุรีอยู่ใกล้ชิดกับกรุงเทพมหานคร ซึ่งมีแนวโน้มการขยายตัวออกจากศูนย์กลาง

สูงมาก

3. ชุมชนเมืองนนทบุรี เป็นเทศบาลเมืองเก่าแก่เพียงแห่งเดียว ที่มีพื้นที่ต่อเนื่องกับนครหลวง
ซึ่งมีลักษณะส่วนหนึ่งเป็น Urban Fringe

4. ชุมชนเมืองนนทบุรี เป็นชุมชนเมืองที่มีประชากรอยู่อย่างหนาแน่นมากที่สุด โดยไม่นับ

กรุงเทพมหานคร

5. ชุมชนเมืองนนทบุรี ถูกจัดเข้าไว้ในผังเมืองรวมกรุงเทพมหานครและปริมณฑล โดยกำหนด
บทบาทให้เป็นแหล่งพักอาศัยและมีฐานะเป็นเมืองบริวารของกรุงเทพมหานคร

6. ชุมชนเมืองนนทบุรี ไม่มีความเด่นในเชิงการผลิตทางเศรษฐกิจเหมือนชุมชนเมืองอื่นๆ

1.2 ความสำคัญของปัญหา

นนทบุรีเป็นจังหวัดที่มีขนาดเล็กมาก แต่มีประชากรอยู่กันอย่างหนาแน่นมากที่สุดเป็นอันดับสอง รองจากกรุงเทพมหานคร มีแนวเขตแดนต่อเนื่องกับจังหวัดต่าง ๆ โดยเฉพาะกรุงเทพมหานครนั้นอยู่ใกล้กับนนทบุรีมากที่สุด

จากเหตุผลของความสัมพันธ์ด้านกายภาพ คือการมีพื้นที่ติดต่อกันระหว่างนนทบุรีกับกรุงเทพฯ ประกอบกับความเจริญก้าวหน้าด้านการคมนาคมขนส่ง จึงทำให้การใช้ที่ดินฝั่งตะวันออกในส่วนที่ติดกับกรุงเทพฯ มีความสับสนไม่เป็นระเบียบ การขยายตัวของชุมชนเมืองเชื่อมต่อกันระหว่างพื้นที่กรุงเทพมหานครกับนนทบุรีเป็นไปอย่างรวดเร็วตลอดแนวแบ่งเขตการปกครองนับตั้งแต่ตอนเหนือสุดของอำเภอปากเกร็ดติดกับเขตบางเขนลงมาถึงตอนใต้สุดของอำเภอเมืองติดกับเขตคูสิตและอำเภอบางกรวยติดกับเขตบางกอกน้อย

เมื่อพิจารณาในด้านประชากรของจังหวัดนนทบุรีแล้ว อัตราการเพิ่มของประชากรในช่วงเวลาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2516-2526 สูงมาก โดยเฉพาะในเขตอำเภอเมือง มีการย้ายเข้าประชากรจำนวนมาก ซึ่งส่วนใหญ่มาจากกรุงเทพมหานครและจังหวัดใกล้เคียง

โดยสภาพทางภูมิศาสตร์ของจังหวัดนนทบุรี พื้นที่เป็นที่ราบมีแม่น้ำเจ้าพระยาไหลผ่าน

ตลอด ทำให้พื้นที่ของจังหวัดนนทบุรีถูกแบ่งเป็นสองส่วนคือ ผังตะวันออก ประกอบด้วยอำเภอเมือง อำเภอปากเกร็ด และมีเนื้อที่เพียง 1 ใน 7 ของพื้นที่จังหวัด และอีก 6 ส่วนอยู่ทางฝั่งตะวันตก ได้แก่ อำเภอบางกรวย อำเภอบางใหญ่ อำเภอบางบัวทอง อำเภอไทรน้อย อำเภอปากเกร็ด ส่วนหนึ่ง และอำเภอเมืองอีกส่วนหนึ่ง

ในอดีตที่ผ่านมา การคมนาคมติดต่อภายในจังหวัดระหว่างพื้นที่สองฝั่งไม่สะดวกเท่าที่ควร เพราะมีสะพานเชื่อมพื้นที่เพื่อการคมนาคมขนส่ง 2 จุด คือ ที่สะพานนนทบุรี และสะพานพระรามหก แต่ก็ไม่เอื้ออำนวยนักเพราะสะพานทั้งสองตั้งอยู่ทางไกลจากศูนย์กลางของเมืองมาก ก่อตั้งอยู่บริเวณสุโขเขตการปกครองของจังหวัด ดังนั้นพื้นที่ฝั่งตะวันตกจึงเป็นพื้นที่ที่ไม่ได้รับการพัฒนา พื้นที่ส่วนใหญ่จึงยังคงสภาพเป็นชนบทอันไค้แก่ ที่นาและสวน เป็นแหล่งผลิตทางการเกษตร โดยเฉพาะพืชสวนมาโดยตลอด แต่อย่างไรก็ตามเมื่อพิจารณาถึงรายได้ระดับจังหวัดแล้ว นับว่ารายได้จากผลิตผลทางการเกษตรอยู่ในระดับต่ำ เมื่อเทียบกับการใช้พื้นที่ประมาณ 6 ใน 7 ของพื้นที่จังหวัด ส่วนพื้นที่ฝั่งตะวันออกจะมีลักษณะการใช้ที่ดินตรงกันข้าม กล่าวคือพื้นที่ส่วนใหญ่ถูกใช้ไปเพื่อการอยู่อาศัย มีบางส่วนที่เป็นบริเวณอุตสาหกรรมและมีแนวโน้มที่จะขยายตัวออกไปอีกมาก การพัฒนาพื้นที่เป็นไปอย่างหนาแน่นและรวดเร็ว โดยเฉพาะบริเวณรอยต่อระหว่างจังหวัดกับกรุงเทพฯ หรือบริเวณชานเมืองของกรุงเทพฯ กับชานเมืองของจังหวัดนนทบุรี มีอาคารสิ่งปลูกสร้างประเภทต่าง ๆ เกิดขึ้นจำนวนมาก จนมองไม่เห็นเขตแดนของทั้งสองจังหวัด ด้วยลักษณะการขยายตัวของชุมชนเมืองเช่นนี้ นำไปสู่ปัญหาต่าง ๆ ตามมามากมาย ไม่ว่าจะเป็นปัญหาการบริหาร การปกครอง ปัญหาการให้บริการพื้นฐานทางสาธารณูปโภค และสาธารณูปการ ปัญหาสิ่งแวดล้อม และปัญหาสังคม

สำหรับจังหวัดนนทบุรีสภาพการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวจะมีอิทธิพลที่จะทำให้จังหวัดนนทบุรีสูญเสียเอกลักษณ์ที่เคยมีมาแต่เดิม ประชากรในบริเวณที่ต่อเนื่องกับกรุงเทพฯ จะขาดสำนึกและความรู้สึกว่าเป็นประชากรของจังหวัดนนทบุรี ความเป็นชาวเมืองนนท์เลือนหายไปพร้อมกับความเจริญที่เป็นไปอย่างต่อเนื่อง พร้อม ๆ กับการย้ายเข้าของประชากรกรุงเทพฯ เพื่อหาที่อยู่อาศัยในเขตอำเภอมืองนนทบุรี นนทบุรีจึงมีสภาพไม่แตกต่างจากเป็นเขตการปกครองหนึ่งของกรุงเทพฯ ซึ่งถ้าเป็นเช่นนั้นแล้ว กรุงเทพฯ จะมีความรับผิดชอบต่อภาระหน้าที่เพิ่มขึ้นอีก และปัญหาที่ตามมาจะยังมีมากขึ้นด้วย

ในทางการเมืองนนทบุรีมักจะอยู่ในความคิดที่จะรวมเข้ากับกรุงเทพฯ มาโดยตลอด

ด้วยเหตุผลเพียงความต่อเนื่องของพื้นที่ แต่ข้อขัดแย้งที่เกิดตามมาคือ การรวมพื้นที่ในส่วนที่เป็น
ชุมชนเมือง ซึ่งอยู่ติดต่อกับกรุงเทพฯ ของจังหวัดนนทบุรี เทียบกับการทำลายความมั่งคั่งของจังหวัด
นนทบุรี ซึ่งไม่มีความเด่นในเชิงการผลิตทางเศรษฐกิจ ทั้งภาคการเกษตร อุตสาหกรรม และ
บริการ เมื่อเทียบกับจังหวัดปริมณฑลอื่น ๆ อยู่เลย

ความได้เปรียบของจังหวัดนนทบุรีจะมีก็แต่เป็นพื้นที่ ที่มีศักยภาพสูงในการรองรับด้าน
ที่อยู่อาศัยของประชากรจากกรุงเทพฯ เท่านั้น นนทบุรีจึงเป็นเสมือนบ้านพักของประชาชนที่เข้าไป
ทำงานในกรุงเทพมหานคร

ในการพิจารณาถึงชุมชนเมืองของนนทบุรี จึงไม่อาจมองเพียงเขตเทศบาลและสุขาภิบาล
เท่านั้น เพราะเขตการปกครองท้องถิ่นดังกล่าวไม่อาจใช้เป็นตัวแทนพื้นที่เมืองได้ ทั้งนี้เพราะการ
ขยายตัวของพื้นที่เมือง

แผ่ขยายออกไปตามแนวถนนเกินขอบเขตเทศบาลและสุขาภิบาล จนถึงกับต้องมีกาประกาศ
ขยายเขตเทศบาลเมืองนนทบุรีออกไปครอบคลุมพื้นที่ 5 ตำบล ของอำเภอเมืองฝั่งตะวันออก

ปัจจุบันรัฐบาลได้สร้างสะพานข้ามแม่น้ำเจ้าพระยาและถนนสายหลักหลายสายในจังหวัด
นนทบุรี เช่น ถนนสายวงแหวนรอบนอก ถนนบางบัวทองสุพรรณบุรี และถนนรัตนาธิเบศร์ ซึ่ง
เชื่อมต่อจากถนนงามวงศ์วานไปออกสู่นนทบุรี-ไทรน้อย ซึ่งจะมีบทบาทสำคัญในอนาคต ทั้งนี้
เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของรัฐบาลที่จะเปิดพื้นที่เชื่อมฝั่งตะวันออกกับฝั่งตะวันตก เพื่อช่วยให้การ
คมนาคมขนส่งระหว่างภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ไปยังภาคตะวันตกและภาคใต้ มีความ
สะดวกและรวดเร็วยิ่งขึ้น การพัฒนาโครงข่ายระบบคมนาคมขนส่งนี้จึงเท่ากับเป็นการเร่งและ
กระตุ้นการขยายตัวของชุมชนเมืองนนทบุรี ทำให้เทศบาลเมืองนนทบุรีและเทศบาลเมืองบางบัวทองมี
ขนาดโตขึ้น

การเร่งรัดให้มีการนำผังเมืองรวมกรุงเทพมหานครและปริมณฑลไปปฏิบัติให้เป็นจริง
จะเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับจังหวัดนนทบุรี เพราะมีฉะนั้นแล้วเมืองจะเติบโต
ตามยุทธศาสตร์ เกิดปัญหาตามมาหลายด้าน โดยเฉพาะการกำหนดพื้นที่ส่วนหนึ่งของฝั่งตะวันตกให้ไว้
สำหรับเป็นวิเวกเขียว เพื่อเป็นปอดสำหรับกรุงเทพฯและนนทบุรี ตลอดจนจะช่วยลดการแผ่ขยายการ
เติบโตของเมืองได้เป็นอย่างดี

ผังเมืองนนทบุรีได้เคยมีการวางไว้นานแล้วนับตั้งแต่ผังสหชีพล์ต ยังนครหลวง มาจนถึงผังเมืองรวมกรุงเทพมหานคร และปริมณฑล พ.ศ. 2543 จะเห็นได้ว่า "นนทบุรี" ถูกผนวกเข้าเป็นส่วนหนึ่งของผังเมืองรวมกรุงเทพฯ ในฐานะที่นนทบุรีเป็นหนึ่งในจังหวัดของปริมณฑล ลักษณะเช่นนี้แสดงว่าหน่วยปกครองระดับท้องถิ่นของจังหวัดนนทบุรีไม่สามารถจะดำเนินการวางแผนและวางผังโดยอิสระได้ ทั้งนี้จะต้องอยู่ภายในกรอบของแผนพัฒนากรุงเทพมหานครและปริมณฑลกับผังเมืองรวมกรุงเทพมหานครและปริมณฑลอีกด้วย

โดยสรุปแล้วจะเห็นได้ว่าการที่กรุงเทพฯ เป็นเมืองโต .เดียวที่ขาดการวางผังการแก้ปัญหาในระดับมหภาคในปัจจุบันไม่อาจหลีกเลี่ยงที่จะนำเอาจังหวัดปริมณฑลทั้งห้าเข้ามาเกี่ยวข้องได้ ทั้งนี้เพราะการขยายตัวที่ต่อเนื่องกันของพื้นที่ทั้งหมด และอิทธิพลจากความเจริญเติบโตจากกรุงเทพฯ ได้แผ่ขยายเข้าไปสู่ปริมณฑลอย่างมาก

นนทบุรีในฐานะที่เป็นจังหวัดในปริมณฑล ความเติบโตอย่างรวดเร็วของชุมชนเมืองนนทบุรีส่วนหนึ่งเนื่องมาจากอิทธิพลของกรุงเทพฯ อีกทั้งนนทบุรีเป็นจังหวัดที่มีการขยายตัวที่เห็นได้ชัด และน่าสนใจมาก ทั้งนี้เพราะนนทบุรีไม่มีทรัพยากรธรรมชาติที่เด่นมาก เหมือนกับจังหวัดอื่น ๆ ในปริมณฑล ความใกล้ชิด และต่อเนื่องด้านกายภาพอาจเป็นปัจจัยประการหนึ่งต่อการขยายตัวของชุมชนเมืองของจังหวัดนนทบุรี แต่น่าจะมีปัจจัยสนับสนุนอื่น ๆ อีกที่จะล่อลวงให้เห็นชัดเจนขึ้น

"ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการขยายตัวของเทศบาลเมืองนนทบุรี" จะเป็นการศึกษาการขยายตัวของชุมชนเมืองนนทบุรี เพื่อให้ทราบถึงลักษณะ รูปแบบ ทิศทาง แนวโน้มการขยายตัว โดยเน้นถึงสาเหตุแห่งการขยายตัวนั้น ซึ่งผลของการศึกษาจะเป็นประโยชน์ต่อการกำหนดแนวทางในการวางแผนพัฒนาจังหวัดทั้ง ในภาคเมืองและชนบทอย่างเหมาะสมสอดคล้องกับสภาพความเป็นจริง

1.3 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. ศึกษาลักษณะการขยายตัวของเทศบาลเมืองนนทบุรี เพื่อดูรูปแบบ ขนาด และทิศทางของการขยายตัวของเมืองในด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะด้านกายภาพ
2. ศึกษาวิวัฒนาการของเมืองและปัญหาที่เกิดขึ้นตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน
3. ศึกษาผลกระทบของการพัฒนากรุงเทพมหานครต่อการเปลี่ยนแปลงของชุมชนเทศบาลเมืองนนทบุรี
4. ศึกษาปัจจัยหลักและปัจจัยรองที่มีอิทธิพลต่อการขยายตัวของเทศบาลเมืองนนทบุรี
5. เพื่อให้ผลการศึกษาเป็นประโยชน์ต่อกว้างแผนในการกำหนดแนวทางการพัฒนาจังหวัดนนทบุรี ทั้งในภาคเมืองและชนบทอย่างเหมาะสมกับความความเป็นจริง

1.4 ขอบเขตของการศึกษา

เพื่อให้เกิดความรัดกุมในกระบวนการศึกษา จึงได้กำหนดขอบเขตการศึกษาไว้ดังต่อไปนี้

1. ประเด็นศึกษา

มุ่งศึกษาการขยายตัวของเมือง วิวัฒนาการของเมือง บทบาทโครงสร้างและหน้าที่ ตลอดจนปัญหาของเมือง โดยเน้นการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการขยายตัวของเมือง รวมไปถึงการพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างเมืองกับมหานคร ซึ่งมีฐานะเป็นนครหลวงอีกด้วย

2. พื้นที่ศึกษา

พื้นที่ศึกษานี้ หมายถึงเขตเทศบาลเมืองนนทบุรีที่ขยายใหม่ ซึ่งมีเนื้อที่ 38.9 ตารางกิโลเมตร ครอบคลุมพื้นที่ 5 ตำบลของอำเภอเมืองนนทบุรีฝั่งตะวันออกทั้งหมด และบางส่วนอาจศึกษาเชื่อมโยงไปถึงชุมชนเมืองอื่นๆ เช่น เทศบาลเมืองบางบัวทอง เป็นต้น

สำหรับการศึกษาในระดับภาคและจังหวัด จะศึกษาพื้นที่เหล่านั้นอย่างสังเขป เพื่อเป็นแนวทางในการวิเคราะห์ปัจจัยการขยายตัวของเทศบาลเมืองนนทบุรี โดยจะไม่มีการศึกษาเชิงสำรวจ (Survey Study) เหมือนเช่นเขตเทศบาลเมืองนนทบุรี

3. ระยะเวลาในการศึกษา

การศึกษานี้ได้กำหนดเวลาที่จะศึกษาภายในระยะเวลา 1 ปี โดยใช้ช่วงเวลาของข้อมูลปี พ.ศ.2516-2526 เป็นส่วนใหญ่ แต่ในบางส่วนจำเป็นต้องใช้ข้อมูลในช่วงเวลาอื่นๆ ประกอบด้วย เช่นประวัติศาสตร์ของจังหวัดนนทบุรี หรือในส่วนของ การวิเคราะห์แผนพัฒนาฉบับต่างๆ ข้อมูลเหล่านั้นไม่อาจจำกัดช่วงเวลาได้ ดังนั้นแล้ว ในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้จะพบข้อมูลที่มาจากปีพ.ศ.ต่างกัน แต่จะไม่เกินกว่าช่วงเวลา 20 ปี นับตั้งแต่ปี 2526 ย้อนหลังไป

คำสำคัญ (Key Words) สำหรับเรื่องนี้

คืออิทธิพล, การขยายตัว, เทศบาล, นนทบุรี

1.5 สัมมนาและ เสนอผลหรือทฤษฎีที่สำคัญ

เนื่องจากชุมชนเมืองแต่ละแห่ง มีลักษณะเฉพาะของตนเองที่แตกต่างกัน สำหรับชุมชนเทศบาลเมืองนนทบุรีก็เป็นชุมชนที่มีลักษณะแตกต่างไปจากชุมชนแห่งอื่น โดยเฉพาะเมื่อเปรียบเทียบกับชุมชนเมืองที่เป็นปริมณฑลของกรุงเทพมหานครแห่งอื่นๆ การเติบโตอย่างรวดเร็วของชุมชนเมืองนนทบุรีจึงเป็นที่น่าสนใจมาก วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ให้ความสำคัญต่อการขยายตัวของเทศบาลเมืองนนทบุรี ดังนั้นจึงมุ่งศึกษาอย่างละเอียด โดยพยายามมองมิติต่างๆ ซึ่งเป็นภาพรวมของการขยายตัวของเมืองดังกล่าว จริงอยู่ที่อิทธิพลต่อการขยายตัวนั้นจะมาจากปัจจัยทางด้านกายภาพ ประชากร เศรษฐกิจ สังคมและการเมือง อันเป็นที่ทราบกันอยู่แล้วก็ตาม แต่ก็มีอาจตอบคำถามที่ว่าทำไมได้ว่า ปัจจัยใดเหล่านี้เป็นปัจจัยนำ หรือเป็นปัจจัยรอง รวมทั้งการพิจารณาภายนอก คือการแผ่ขยายตัวของกรุงเทพมหานครอีกด้วย

ดังนั้นจากการที่ได้ศึกษาและจากการสังเกตขั้นต้นแล้ว จึงได้ตั้งแนวเหตุผลดังต่อไปนี้ เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการขยายตัวของเทศบาลเมืองนนทบุรี

"ปัจจัยทางด้านกายภาพเป็นปัจจัยนำ โดยเป็นตัวเร่งและกระตุ้นการขยายตัวของเทศบาลเมืองนนทบุรี ในขณะที่เดียวกันปัจจัยด้านอื่นๆ ได้แก่ ประชากร สังคม เศรษฐกิจและการเมือง จะเป็นปัจจัยสนับสนุน"

ในการวิเคราะห์แนวเหตุผล จะพิจารณาปัจจัยทุกตัวเพื่อดูว่ามีปัจจัยใบบ้าง ที่มีอิทธิพลต่อการขยายตัวของเทศบาลเมืองนนทบุรี และจากปัจจัยต่างๆ นี้ ปัจจัยใดเป็นปัจจัยหลักและปัจจัยใดเป็นปัจจัยรอง

1.6 นิยามหรือคำจำกัดความ

เทศบาลเมือง

พระราชบัญญัติเทศบาล พ.ศ. 2496 ได้ให้ความหมายของคำว่า "เทศบาลเมือง" โดยแสดงไว้ในมาตรา 10 ของส่วนที่ 1 ว่าด้วยการจัดตั้งเทศบาล

เทศบาลเมืองได้แก่ ท้องถิ่นอันเป็นที่ตั้งศาลากลางจังหวัดหรือท้องถื่นชุมชนชน ที่มีราษฎรตั้งแต่หนึ่งหมื่นคนขึ้นไป โดยราษฎรเหล่านั้นอยู่หนาแน่นเฉลี่ยไม่ต่ำกว่าสามพันคนต่อหนึ่งตารางกิโลเมตร ทั้งมีรายได้พอควรแก่การที่จะปฏิบัติหน้าที่อันต้องทำตามพระราชบัญญัตินี้ และซึ่งมีพระราชกฤษฎีกายกฐานะเป็นเทศบาลเมือง พระราชกฤษฎีกานี้ให้ระบุชื่อและเขตของเทศบาลไว้ด้วย

ในกรณีของเทศบาลเมืองบางบัวทอง อำเภอบางบัวทอง ถึงแม้จะมีความหนาแน่นของประชากรถึง 8,556 คน ต่อตารางกิโลเมตร (ปี พ.ศ. 2526) แต่มีจำนวนประชากรในเขตเทศบาลไม่ถึงหนึ่งหมื่นคน ก็มีเพียง 8,556 คน เท่านั้น ทั้งนี้เพราะเทศบาลแห่งนี้จัดตั้งขึ้นก่อนจะมีการประกาศใช้พระราชบัญญัติเทศบาล พ.ศ. 2496 โดยที่เทศบาลเมืองบางบัวทองได้รับการยกฐานะเป็นเทศบาลเมือง เมื่อปี พ.ศ. 2480 ภายหลังจากจัดตั้งเทศบาลเมืองนนทบุรีหนึ่งปี และหลังจากที่ได้มีพระราชบัญญัติเทศบาลฉบับแรก ปี พ.ศ. 2476 ซึ่งในพระราชบัญญัติฉบับนั้น กำหนดให้เทศบาลเมืองที่จะจัดตั้งขึ้นนั้นต้องมีจำนวนประชากร 3,000 คนขึ้นไป และมีความหนาแน่น 1,000 คนต่อตารางกิโลเมตร นอกจากนี้ยังพบว่าจำนวนประชากรในเขตเทศบาลเมืองนนทบุรีจากปี พ.ศ. 2516 ถึงปี พ.ศ. 2526 มีจำนวนลดลงอีกด้วย

เปรียบเทียบหลักเกณฑ์การจัดตั้งเทศบาลเมือง ตามพระราชบัญญัติเทศบาล พ.ศ. 2476, 2481, 2486 และ 2496

	จำนวนประชากร	ความหนาแน่น
1. พ.ร.บ. เทศบาล พ.ศ. 2476	3,000 คนขึ้นไป	1,000 คน/ตร.กม.
2. พ.ร.บ. เทศบาล พ.ศ. 2481	5,000 คนขึ้นไป	2,000 คน/ตร.กม.
3. พ.ร.บ. เทศบาล พ.ศ. 2486	5,000 คนขึ้นไป	2,000 คน/ตร.กม.
4. พ.ร.บ. เทศบาล พ.ศ. 2496	10,000 คนขึ้นไป	3,000 คน/ตร.กม.

เพื่อให้เกิดความเข้าใจอันถูกต้อง และง่ายต่อการสื่อความหมายในการอธิบายและวิเคราะห์ประเด็นต่าง ๆ จึงขอนำคำบางคำมาแสดงไว้ในที่นี้

เทศบาลเมืองนนทบุรี

เทศบาลเมืองนนทบุรีในการศึกษานี้ มิได้หมายความถึงเขตเทศบาลเมืองนนทบุรีในปัจจุบัน ซึ่งมีพื้นที่ครอบคลุมตำบลส่วนใหญ่ทั้งหมด 2.5 ตารางกิโลเมตร เท่านั้น แต่ยังรวมไปถึงพื้นที่ตำบลบางกระสอ ตำบลบางเขน ตำบลตลาดขวัญ และตำบลท่าทราย มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. เขตเดิมมีพื้นที่ 2.5 ตารางกิโลเมตร มีประชากรในปี พ.ศ. 2526 จำนวน 38,442 คน ความหนาแน่นของประชากรเท่ากับ 15,376 คนต่อ 1 ตารางกิโลเมตร มีอาคาร 3,548 หลัง มีรายได้ 23,647,525.48 บาท

2. เขตที่ขยายมีพื้นที่ 36.4 ตารางกิโลเมตร มีประชากรในปี พ.ศ. 2526 จำนวน 123,991 คน ความหนาแน่นของประชากรเท่ากับ 3,406 คนต่อ 1 ตารางกิโลเมตร มีอาคารทั้งสิ้น 25,984 หลัง มีรายได้ 4,340,208.96 บาท

เมื่อรวมเขตเทศบาลเมืองนนทบุรีใหม่แล้ว จะมีพื้นที่ 38.9 ตารางกิโลเมตร ประชากรในปี พ.ศ. 2526 รวมกันเท่ากับ 162,433 คน ความหนาแน่นของประชากรเท่ากับ 4,176 คนต่อ 1 ตารางกิโลเมตร มีอาคารทั้งสิ้น 29,532 หลัง เทศบาลเมืองนนทบุรีที่ขยายเขตใหม่จะมีรายได้ 27,987,734.44 บาท

นับเป็นชุมชนเมืองที่มีขนาดใหญ่มาก การขยายตัวเป็นไปอย่างรวดเร็ว เนื่องจากอยู่ติดต่อกับกรุงเทพมหานคร จึงได้รับอิทธิพลจากกรุงเทพมหานครที่แผ่ขยายเข้ามา ชุมชนเทศบาลเมืองนนทบุรีแห่งนี้จึงมีความน่าสนใจ ควรค่าแก่การศึกษาเป็นอย่างยิ่ง เพราะมีคำถามที่ท้าทายอยู่ว่า ชุมชนแห่งนี้เจริญเติบโตขึ้นด้วยเหตุผลหรือปัจจัยใดกันแน่

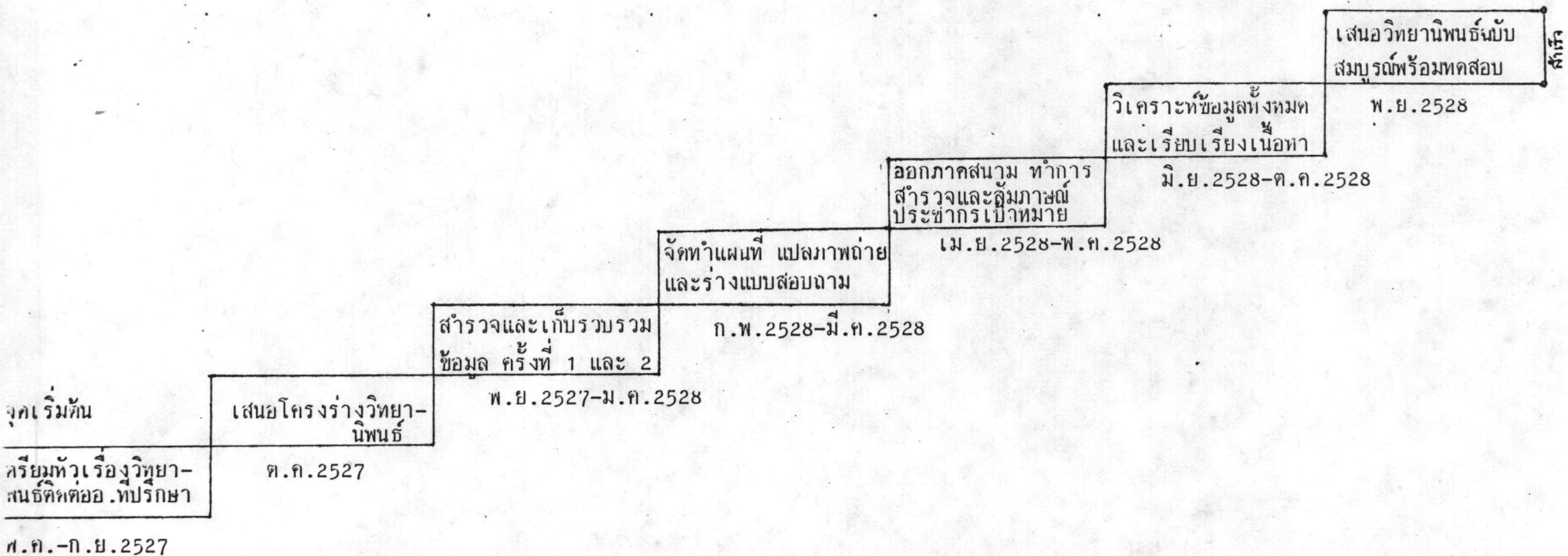
1.7 การสำรวจและการศึกษา

เนื่องจากการศึกษานี้ จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องศึกษาข้อมูล และวิเคราะห์ตั้งแต่ระดับภาค จนถึงระดับเมือง วิธีดำเนินการวิจัยจึงต้องกระทำโดยความละเอียด และเป็นขั้นตอนดังนี้(แผนภูมิที่ 1)

1. ศึกษาแนวความคิดและทฤษฎี ตลอดจนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องจากเอกสาร และตำรา จากห้องสมุดสถาบันต่างๆ
2. ศึกษาข้อมูลเบื้องต้นในระดับภาคและเมือง จากเอกสารและแผนที่ของทางราชการ เอกสารและหนังสือ ตลอดจนข้อมูลบางส่วนที่ได้จากการปฏิบัติการวางแผน 2 ปีการศึกษา 2527 ในการศึกษาตามหลักสูตรที่ผ่านมา
3. การศึกษาด้านการขยายตัวของเทศบาลเมืองนนทบุรี
4. เพื่อให้เกิดความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น การศึกษาข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) จึงต้องออกภาคสนาม (Field Survey) ทำการสำรวจตรวจสอบและบันทึกข้อเท็จจริงในพื้นที่ศึกษา
5. นำข้อมูลทั้งหมด ทำการวิเคราะห์ทางสถิติ โดยอ้างอิงทฤษฎี และแนวความคิดในการวางแผนและวางแผนผัง เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของการศึกษาวิจัย และเพื่อวิเคราะห์แนวเหตุผล
6. แสดงผลการศึกษาวิจัยในรูปของการบรรยาย ตาราง แผนที่ และแผนภูมิ

แผนภูมิที่ 1 ลำดับขั้นตอนในการศึกษา

จุดสิ้นสุด

1.8 ข้อจำกัดของการศึกษา

จากการศึกษาอย่างเป็นระบบและกระบวนการมาโดยลำดับ พบข้อจำกัดอยู่หลายประการ ซึ่งเป็นผลให้งานวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ติดขัดและล่าช้า ไม่เสร็จทันตามเวลาที่กำหนดไว้ ประการแรกคือความยุ่งยากเกี่ยวกับพื้นที่ศึกษา ในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ต้องการที่จะศึกษาชุมชนเทศบาลเมืองนนทบุรี ซึ่งได้ขยายเขตออกไปกว้างขวางกว่าเดิมมาก ในขณะที่ศึกษาอยู่นั้นเป็นแต่การดำเนินการขยายในขั้นต้นเท่านั้น ยังไม่ได้มีการประกาศขยายเขตอย่างเป็นทางการ ข้อมูลที่เก็บไว้ตามหน่วยงานต่าง ๆ ส่วนใหญ่จึงเป็นข้อมูลที่เป็นของเทศบาลเดิม ดังนั้นจึงเป็นการยากที่จะแยกข้อมูลของตำบลทั้ง 4 ตำบล มารวมเข้ากับเทศบาลเดิม เพื่อให้เป็นข้อมูลตัวแทนของการศึกษาได้ โดยเฉพาะข้อมูลจากสำมะโนประชากรและเคหะ

นอกเหนือจากข้อจำกัดด้านพื้นที่ศึกษาและด้านงบประมาณแล้ว ยังมีความไม่สมบูรณ์ของข้อมูลด้านต่าง ๆ รวมทั้งการจัดเก็บข้อมูลย้อนหลังและความไม่สอดคล้องต่อกันของข้อมูลระหว่างแหล่งข้อมูลต่าง ๆ ซึ่งต้องอาศัยเวลาและความพยายามอย่างมาก ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับผู้ศึกษาที่จะพิจารณาตัดสินใจภายใต้ความไม่แน่นอนและการเสี่ยงในการเลือกทางแก้ปัญหาเหล่านี้

1.9 แหล่งที่มาของข้อมูล

ด้วยเป้าหมายของการศึกษาที่มุ่งหวังต่อการบรรลุวัตถุประสงค์ภายใต้เงื่อนไขงบประมาณและเวลาอันจำกัด ข้อมูลจึงเป็นประเด็นสำคัญ การหาข้อมูลภาคสนามจะกระทำเท่าที่จำเป็นจริงๆ เท่านั้น ข้อมูลที่นำมาศึกษาในครั้งนี้ได้มาจากแหล่งต่างๆ ดังต่อไปนี้

1. กองปกครองท้องที่และกองทะเบียนราษฎร กรมการปกครอง
2. สำนักนโยบายและแผนมหาดไทย
3. สำนักผังเมือง กระทรวงมหาดไทย
4. กรมแรงงาน กระทรวงมหาดไทย
5. กรมโยธาธิการ กระทรวงมหาดไทย
6. สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ
7. สำนักงานสถิติแห่งชาติ สำนักงานรัฐมนตรี
8. กรมแผนที่ทหาร กระทรวงกลาโหม
9. กรมทางหลวง กระทรวงคมนาคม
10. กรมโรงงานอุตสาหกรรม กระทรวงอุตสาหกรรม
11. การไฟฟ้านครหลวง
12. การประปานครหลวง
13. การสื่อสารแห่งประเทศไทย
14. องค์การโทรศัพท์แห่งประเทศไทย
15. สำนักนโยบายและแผนกรุงเทพมหานคร
16. สำนักงานจังหวัดนนทบุรี
17. ที่ว่าการอำเภอเมืองนนทบุรี
18. สำนักงานที่ดินจังหวัดนนทบุรี
19. สำนักงานเทศบาลเมืองนนทบุรี
20. สำนักงานเทศบาลเมืองบางบัวทอง
21. สำนักงานควบคุมอาคารเขต 11 อำเภอเมืองนนทบุรี

สำหรับการค้นคว้าเฉพาะด้านทฤษฎี แนวคิด และงานวิจัย นั้นได้มาจาก

22. สถาบันวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
23. ศูนย์เอกสารแห่งประเทศไทย
24. ห้องสมุดคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ ห้องสมุดคณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
25. สำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
26. สำนักบรรณสารการพัฒนา สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์
27. ห้องสมุดบริติช เกาน์ซิด
28. ห้องสมุดภาควิชาผังเมือง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และ ฯลฯ

1.10 ประโยชน์ที่จะได้รับจากการศึกษา

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการศึกษา เรื่อง " บัจฉัยที่มีอิทธิพลต่อการขยายตัวของเทศบาลเมืองนนทบุรี " นี้คือ

1. ผลการศึกษาวิจัยเป็นข้อมูลและแบบอย่างพื้นฐาน สำหรับการค้นคว้าวิจัยทางวิชาการในลักษณะเดียวกันนี้ในโอกาสต่อไป
2. ผลการศึกษาวิจัย เป็นการเผยแพร่ความรู้ในค่านชุมชนเมือง การขยายตัวเมือง และการวางผังเมืองแก่ผู้สนใจทั่วไป
3. ผลการศึกษาวิจัย จะมีบทบาทช่วยสนับสนุนและส่งเสริมให้มีการดำเนินการสำหรับการวางผังเฉพาะชุมชนเมือง ซึ่งไม่เฉพาะแต่เทศบาลเมืองนนทบุรีเท่านั้น แต่ยังรวมถึงชุมชนเมืองในพื้นที่ต่าง ๆ กันอีกด้วย
4. ผลการศึกษาวิจัย จะเป็นรายงานสรุปข้อมูลและการวิเคราะห์เพื่อการจัดทำแผนพัฒนาจังหวัด แผนพัฒนาอำเภอ และแผนพัฒนาเทศบาล ของจังหวัดนนทบุรีได้เป็นอย่างดี
5. ผลการศึกษาวิจัย เป็นการเปิดนำให้บุคคลทั่วไปได้รู้จักและเข้าใจจังหวัดนนทบุรีอย่างละเอียดลึกซึ้งยิ่งขึ้น ในทุก ๆ มิติ
6. ผลการศึกษาวิจัยนี้ นอกจากจะทำให้ทราบถึงการขยายตัวของชุมชนเมืองนนทบุรีในฐานะที่เป็นปริมณฑลของกรุงเทพมหานครส่วนหนึ่งแล้ว ยังจะทำให้ทราบถึงความสัมพันธ์ระหว่างมหานครกับเมืองโดยรอบได้เป็นอย่างดี ซึ่งจะช่วยชี้นำต่อการตัดสินใจทางการเมืองในระดับต่าง ๆ ได้อีกด้วย โดยเฉพาะกรณีแนวคิดที่จะรวมจังหวัดนนทบุรีบางส่วนเข้าเป็นส่วนหนึ่งของกรุงเทพมหานคร

ความหมายของคำย่อ

กก.	-	กิโลกรัม
กม.	-	กิโลเมตร
กม. ²	-	ตารางกิโลเมตร
กทม.	-	กรุงเทพมหานคร
จ.	-	จังหวัด
ช.	-	ชื่อย
ชม.	-	เซนติเมตร
ต.	-	ตำบล
ถ.	-	ถนน
ท.ต.	-	เทศบาลตำบล
ท.ม.	-	เทศบาลเมือง
พ.ร.บ.	-	พระราชบัญญัติ
ม.	-	เมตร
ม. ²	-	ตารางเมตร
ม. ³	-	ลูกบาศก์เมตร
มม.	-	มิลลิเมตร
ลบ.ม.	-	ลูกบาศก์เมตร
วา ²	-	ตารางวา
ส.	-	สุขาภิบาล
อ.	-	อำเภอ